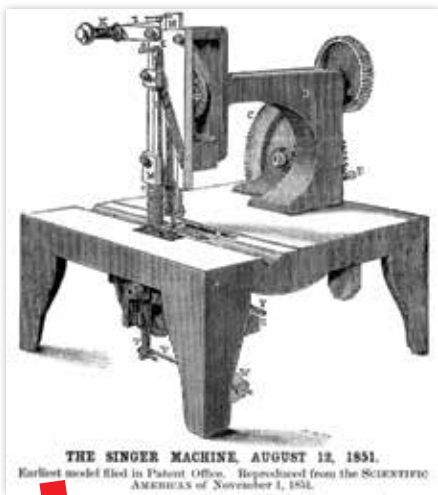

Kako je stroj Isaaca Singera promijenio život međimurskih djevojaka

Tajana Štefok

Singer mašine, popularne „singerice“, u međimurski kraj dolaze s tečajevima krojenja i šivanja u organizaciji Društva za prodaju Singer šivaćih mašina 20-ih godina 20. stoljeća. Otada je kuću svake imućnije obitelji krasila jedna „singerica“. Priča o tečajevima na kojima je sudjelovao velik broj međimurskih djevojaka pala je u zaborav. Zapisanih podataka kao ni živih svjedoka nema, ostala nam je pokoja priča i nekoliko fotografija koje prikazuju lica zadovoljnih polaznica.

Povijest singerice seže u 1851. godinu kada je Isaac Merit Singer patentirao prvu šivaću mašinu kod koje se igla pomicala gore-dolje, a tkaninu je trebalo pomicati u smjeru šava. I. M. Singer bio je glumac, inovator i poduzetnik iz Pittstowna koji je ideju o proizvodnji nove mašine dobio 1850. kada mu je u Bostonu stigla na popravak šivaća mašina „Lerow & Blodgett“, kod koje se čunak kretao kružno, a šilo se sa zakrivljenom iglom.

Prvi prototip šivaće mašine Singer iz 1851. godine

Godine 1865. Singer predstavlja novi model šivaće mašine.

Godine 1851., zajedno s partnerom, odvjetnikom Edwardom Clarkom, osnovao je kompaniju I. M. Singer & Co. sa sjedištem u New Yorku. Godine 1853. kompanija mijenja ime u Singer Manufacturing Company i proizvodni pogon seli u New York. Cijena prvih mašina bila je 100 dolara. Iako je cijena bila pravo malo bogatstvo, prodaja je išla dobro jer su omogućili kupcima obročnu otplatu.

Šivaća mašina Singer 1855. godine predstavljena je na 2. svjetskoj izložbi u Parizu. Mašina je osvojila prvu nagradu nakon čega su i otvorili prodajni ured u Parizu.

Reklama iz 1880. godine

Otvaraju zastupstvo u Glasgowu u Škotskoj, a 1858. izrađuju model mašine Grasshopper, što je bila prva mašina za domaćinstvo. Prodajne urede i proizvodne pogone otvaraju izvan SAD-a, po Europi i čitavom svijetu, čime postaju prva multinacionalna kompanija u svijetu.

Šivaće mašine Singer uvijek je pratio lijepi dizajn. Početkom 20. stoljeća držali su 80 % svjetskog tržišta šivaćih mašina i prodavali ih milijun komada godišnje. Godine 1904. pokrenuli su Singer Sewing Machine Company koja se bavila samo distribucijom i prodajom.

Tijekom Prvoga svjetskog rata kompanija Singer je smanjila proizvodnju, a drugi zastoj u proizvodnji i prodaji bio je posljedica i Velike gospodarske krize.

Klasična Singer mašina

Prve šivaće mašine Singer u Hrvatskoj pojavile su se početkom 20. stoljeća kada je europski način odijevanja postajao sve prihvaćeniji, a tradicionalna izrada odjeće polako nestajala. Tijekom 1930-ih godina, šivaći stroj

je postao nezamjenjiv kućni uređaj. Kako je Singer imao luksuzne salone u većem dijelu Europe i svijeta, tako je imao salone i u svakom većem gradu Kraljevine Jugoslavije. Saloni su bili smješteni u samom centru. Njihov salon u Zagrebu bio je smješten na Trgu bana Jelačića 13, u zgradi bivše Jugoslavenske banke. Singerice su bile prvi masovno prodavani industrijski proizvod na prostoru Kraljevine Jugoslavije koji je postao obavezni dio miraza djevojaka iz imućnijih obitelji.

S ciljem što bolje prodaje, u organizaciji Društva za prodaju Singer šivaćih strojeva, organizirani su besplatni tečajevi šivanja i krojenja, a u manjim mjestima također su organizirali i besplatan prijevoz. Šivaće mašine Singer prodavale su se i s odgodom plaćanja.

Prvi tečajevi na prostoru Kraljevine Jugoslavije, kao i na području Međimurja, bili su organizirani oko 1926. godine. Zapis o prvom tečaju u Međimurju je godina 1926. na fotografiji koja prikazuje polaznice tečaja s voditeljima u Kotoribi.

Polaznice tečaja veziva u Kotoribi 1926. godine

Podaci o tečajevima u međimurskim mjestima kojima raspolažemo temelje se na fotografijama i dobiveni su od lokalnih kazivača prije dvadesetak godina. Prva su saznanja i podaci o Singer tečajevima iz 2001. godine prikupljeni prilikom istraživanja za diplomski rad pod nazivom Odijevanje

u Donjem Kraljevcu u prvoj polovici 20. stoljeća, dok su neke od fotografija dobivene prilikom prikupljanja fotografija za Topoteku Međimurje i Topoteku Prelog i preuzete sa stranice KM Photography. Najvažnija kazivačica u prikupljanju građe za istraživački rad bila je Mara Štefok, r. Hatlak 1925. godine.

Fotografije na kojima su polaznice tečajeva u Donjem Kraljevcu bile su u vlasništvu Mare Štefok.

Polaznice tečaja krojenja, šivanja i vezenja u Donjem Kraljevcu 1937. godine

Polaznice tečaja krojenja, šivanja i vezenja u Donjem Kraljevcu 1942. godine

Mara Štefok je još kao djevojka 1942. godine sudjelovala na tečaju da bi naučila krojiti i šivati. Tečaj je vodio Antun Balent iz Donjeg Kraljevca, a polazila ga je zajedno sa svojom najboljom prijateljicom Klarom Blažeka, također iz Donjeg Kraljevca. Tečajevi su bili besplatni, što je privuklo brojne djevojke iz Donjeg Kraljevca, ali i iz okolice. Nakon završenog tečaja, roditelji su joj kupili šivaću mašinu Singer. Djevojke su na tečaju naučile

krojiti, šivati, ali i vesti. Sašile su nove „dudeke“ (košulje). Kako su tada morale izraditi osobne dokumente, odlučile su se fotografirati u Prelogu u novim „dudekima“.

Mara Štefok, 1942. godina

Materijal od kojeg je Mara Štefok sašila svoj „dudek“ bio je od crvene tuste (teške) svile sa sitno utkanim cvjetićima i listićima. Kopčao se nizom gumba i kao ukras je imao prošivene sitne ušitke više redova. Čipku, koja je imala ulogu ovratnika, kazivačica je također izradila sama, i to koncem krem boje tehnikom kukičanja. Bila je jako ponosna na novostečene vještine.

Polaznice tečaja, Prelog 1930. godina

Tečaju su prisustvovala i polaznice iz Preloga. U Topoteci Prelog nalazi se fotografija polaznica iz 1930. godine.

Fotografija je u vlasništvu obitelji Balent. Podatke o tečajevima u Prelogu nisam pronašla te se postavlja pitanje je li Antun Balent vodio tečajeve i u Prelogu ili su Preložanke dolazile na tečaj u Donji Kraljevec.

Među fotografijama Topoteke Međimurje nalazi se i fotografija polaznica tečaja iz Goričana iz 1935. godine. Tečaj je također vodio Antun Balent iz Donjeg Kraljevca, koji se ujedno nalazi i na fotografiji. Kao vlasnica fotografije tečaja iz Goričana navedena je Mara Štefok, vlasnica fotografija tečaja iz Donjeg Kraljevca.

Polaznice tečaja iz Goričana 1935. godine

Prema kazivanju Mare Štefok iz 2001. godine, tečaj u Donjem Kraljevcu su polazile i djevojke iz susjednih mjesta, a osobito u velikom broju iz susjednog Goričana. Na temelju tih podataka možemo pretpostaviti da su se polaznice tečaja iz Goričana fotografirale prilikom polazanja tečaja u Donjem Kraljevcu. Kako je kazivačica Mara Štefok danas pokojna, pretpostavke ne možemo provjeriti, pa tako niti potvrditi.

Podatke da su se tečajevi održavali u Donjem Kraljevcu i Kotoribi možemo smatrati točnima jer su početkom 20. stoljeća ta dva međimurska mjesta imala značajan gospodarski položaj. Nalazila su se na liniji željezničke pruge Budimpešta – Zagreb – Rijeka što je i olakšavalo dolazak ljudi i dopremanje strojeva i ostalog za održavanje tečajeva. Taj podatak potkrjepljuje i činjenica da je i kroz ostala mjesta u kojima su se širom Hrvatske održavali tečajevi prolazila željeznička pruga.

S obzirom na to da je od održavanja tečajeva krojenja i šivanja na prostoru Međimurja prošlo gotovo čitavo stoljeće, a živih svjedoka i zapisanih podataka nema ili su zapisi negdje zametnuti, možemo biti ponosni što su se, zahvaljujući Topoteci Međimurje i Topoteci Prelog, sačuvali i istražili barem djelići tog vremena koje je u velikoj mjeri promijenilo i unaprijedilo život Međimurki. ■

IZVORI:

History - Singer Sewing Machine: <https://www.singer.com.tr/en/corporate/history>

KM Photography: <https://www.facebook.com/KMPhotographyCro>

Pongrac T. (2002.) Odijevanje u Donjem Kraljevcu u prvoj polovici 20. stoljeća. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

Šivaća mašina Singer, Denisov geo kutak: <https://denissinger.wordpress.com/sivaca-masina-singer/>

Topoteka Međimurje: <https://medjimurje.topoteka.net/>

Topoteka Prelog: <https://prelog.topoteka.net/>

U okviru projekta Kreativne Europe CREARCH (2018. – 2021.) ICARUS Hrvatska je pokrenuo multimedijalnu platformu PričeIzArhiva koja prikuplja arhivske zapise s neobičnim pričama, životnim putevima i jedinstvenim sadržajima i predstavlja ih u različitim formatima. Uz više od 50 virtualnih priča i izložbu plakata koja putuje kroz različite kulturne i obrazovne ustanove diljem Hrvatske, priče su dostupne kroz predavanja, mobilne aplikacije i kampanju #PričeIzArhiva na društvenim mrežama, a od desetog broja @rhiva i u svakom izdanju ovog časopisa. U pričanju mogu sudjelovati svi zainteresirani: pošaljite nam skenirane zapise sa sljedećim podacima: naziv priče, signatura, naziv fonda/zbirke, informacije o autoru i vlasniku zapisa te priču o zapisu (do 500 riječi). Objavljene snimke i priče pogledate na: <https://www.icarushrvatska.hr/priceizarhiva>.